

20א] "אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל יעשה' לינשמעי' יצתה בת-קול ואמרה להן: מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דכתיב: 'ברכו די מלאכיו, גיבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו' בְּרִישָׁא יְעוּשִׁי וְהַדָּר יִלְשְׁמוּעֵי..."

"...איזו גיבור שבגיבורים! זהו שכובש את יצרו, שנאמר: 'טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עירי' (משלי טז). וכל הכובש את יצרו מעלין עליו כאילו כבש עיר מלאה גיבורים, שנאמר: 'עיר גבורים עלה חכמי' (שם כא), ואין גיבורים אלא גיבורי תורה, שנאמר: 'גיבורי כח עושי דברו'..."

21א] "פְּרִי צְדִיק עֵץ חַיִּים, וְלֶקַח נְפֹשׁוֹת חֲכָמִים" (משלי יא, ל)

" פְּרִי צְדִיק עֵץ חַיִּים' הם הבנים, שכל מי שמניח בן הרי הוא כאילו חי. ועוד, כי הצדיק מלמד לאחרים שיעשו מצוות די אשר יעשה אותם האדם וחי, ולכן הפרי של הצדיק עץ חיים. וְלֶקַח נְפֹשׁוֹת חֲכָמִים' - שהתלמידים הם יותר טוב מבנים, שהם בנפש, וכן מי שלומד תורה לעם ילקח נְפֹשׁוֹת, כי מצוות הוא נגד הגוף והתורה הוא נגד הנפש, והוא נגד עוה"ז ועוה"ב, ולכן הפרי של הצדיק הוא עץ חיים, שהוא הגוף של אדם, כמו שכתוב כי האדם עץ השדה, אך 'עץ חיים', כנ"ל, אבל החכם הוא ילוקח נפשות, שהוא בנשמה".

23א] "ב"ה, עה"ק יפו ת"ו, י"א אד"ר תרס"ח.

שלום ברכה ומרפא לרוח ונגו, לכבוד ידידי הרב הנכבד החסיד מו"ה דובער הלוי מילשטיין נ"י. אחדשה"ט. עברו ימים ושבועות וחודשים מאז קיבלתי את מכתבו היקר. אמנם מאד אחרתי מהשיבו, יאמין ידידי, כי דבריו היקרים והצעת צערו הדאיבו גם את לבבי, והייתי נדהם ולא ידעתי מה לענות, אמנם אח"כ נתגשבתני כי לא יפה היא השתיקה, בפרט כי דעתי העניה מסכמת שאין לנו להתנאש כלל וכלל משום בן ישראל, ויגם כי אשב בחושך די אור לי. על כן, אגלה בזה לכבודו כי אף שבאמת אם היו בניו קשורים לכל-הפחות לאומה הישראלית ברעיונם, והיו מחובבי-ציון או ציונים, היה יותר נקל להשיבם לאיתן דרך די, מפני שיש יחש גדול בין ההכרה הלאומית בישראל אל שורש הקדושה באמונה ובקיום תורה ומצוות, מכל-מקום, גם עכשיו, שהרחיקו ללכת, אין להתנאש מהם כלל וכלל, סוף-כל-סוף כל-כך פעל אור די אשר הופיע בעולם אלפי שנים ע"י תורתנו הקדושה, שעכשיו כבר אין לנו אותה המינות הארורה, אשר יכל בְּאִיקָה לא ישובון, שהיתה בימים הראשונים. עכשיו אפילו הדעות היותר רעות עומדות הן על הבסיס של בקשת היושר והצדק, שבאמת הוא בעצמו הוא דרך די שציונה אברהם אבינו ע"ה את בניו ואת בָּיתו - לעשות צדקה ומשפט. ונמצא שכל הטעות של הדור היא רק מה שהם אינם יודעים, שכדי

לבוא אל המטרות הטובות שהם חושקים, צריכים בני ישראל להיות מכבדים את התורה ודבקים יפה באמונת ד' ברוך-הוא, שהיא אור העולם כולו וחיינו. על-כן לדעתי, לנפולים כאלה צריך להסביר פנים בזה האופן: להגיד להם כי יסוד מטרותם היא באמת רצויה, אלא שראוי שלא ילכו יכסומא בארובה אחרי המנהלים ואחרי הדעות המתקבלות בהמון. כי ידוע הוא שכל דעה חדשה נולדת עם חסרונותיה וסיגיה, על-כן הם צריכים לפקוח עין לצרף סיגיה, והצרוף של הסיגים יהיה קרוב להם ע"י מה שיהיו משתדלים בכל היכולת שלא להתרחק מהיהדות, כדי שיאיר בנשמתם האור הנצחי, אור ד', ואז יהיו הם עומקים על הבסיס הטבעי שלהם, ויהיו שלמים בנשמתם, ויהיו כל כוחותיהם הרוחניים חיים עימם, וידעו בהכרה פנימית לשום את דרכם, ולתן לכל נטיה את מידתה, ולא להיות אדוקים באין-קצף דווקא לדעות החדשות של הזמן, על כל סיגן ופן-שן. לעניית דעתי בדיבורים כאלה נרף לבבם מעט, ואם יתחכם כבוד תורתו להתנהג עימם באהבה ובמידת רחמים יוכל להיות שיעלה אותם מדרגות רבות מרדת שחת. ומה שלא יוכל לפעול אצלם בפעם אחת, יפעול אח"כ, והזמן בעצמו יגלה את הענין, שיראו את הזיוף של הדעות החדשות בכללותן, ובכל זאת לא יזניחו לגמרי את הצד הטוב שבהן, שהוא החשק של רדיפת היושר והצדק הכללי. כן, ידידי, נתקיים בימים הללו, בקץ, החזון 'והיה פאוב מארץ קולד' (ישעיה כט, ז). כי אנחנו צריכים להרכין את הרגשותינו הקדושות הרבה כדי לספר עם הבנים בלשון שהם נזקקים², ועם זה להאמין באמונה שלמה, שאור ד' שורה על כל יחיד ויחיד מישראל, ושכל הנסיגות לאחור אינן כי-אם שגגות גדולות, והם במדרגת טועים בדבר מצנה, שחושבים שכך היא החובה המוסרית, שהיא באמת אמיתת חפץ ד' בעולמו, כי הוא ברוך-הוא אוהב צדקה ומשפט. על-כן ידידי, עצתי היא, שבכל האופנים לא יפקיר את בניו, ויקרבם כפי היכולת, וסופם בודאי לתשובה, ואם הם רק יתחילו להתעורר לטובה, ישלימו בניהם אחריהם את פעלם לטובה, ורחמי ד' מרובים הם, כי הוא נוהג בחסדו כל דור..."

"(ב) יש אומרים שאם שחט בגומא בשוק, אסור לאכול משחיתנו עד שיבדקו אחריו שמא אפיקורס הוא; (רמב"ם פ"ב מה"ש ועיטור) ויש אומרים שמותר בדיעבד ואין צריך בדיקה (רשב"א ומרדכי בשם רא"ם): הגה - ובזמן הזה דאין דרך עובדי עבודת כוכבים בכך, יש להתיר בדיעבד. (א"י ובשחיתות הר"מ ממדלינגן)"

"(ב) מיד. פירוש: ואין ממתנינים לו (= לשי"ץ שדילג על "ולמלשיניים") שיזכיר, אלא מסלקין אותו מהתיבה מיד. ומדקתם פה משמע דאין מסלקין אותו משי"ץ משום פעם אחת, ובפרט בזמן הזה. (עבי"ד ס"ס י"ב)"

"...ומאחר שבעיתונות החילונית אני חפץ לדבר, הדבר מובן שהנני זקוק למעך את קולי, לא לדבר בקול חוצב להבות קודש כמו שראוי וכשר הדבר לדבר בו כשבאים לעסוק בענין כל כך קדוש ונערץ, כל כך יסודי בהויית עומק נשמתנו הישראלית, כקדושת השבת. זה נניח לדרשות של בתי כנסיות ובתי מדרשות ולחיבורים מקצועיים. אבל הפעם נדבר דברים יבעלי בתיים, קרובים לשיחת חולין. ואף על פי כן, - ואולי דווקא מפני כן - אני רוצה לקוות, שיבינו אותי אלה השדרות של אחינו החביבים, שאליהם אני מתכוון לפנות בדברי אלה, שעם כל שטחיותם הם יוצאים מתוך הלב הנשבר עד לתהום הנשמה..."

(מאמרי הראיה עמ' 351)

[24א] "...תניא: רבי אליעזר אומר: זמנות המשיח ארבעים שנה, שנאמר 'ארבעים שנה אקוט בדורי...רבי אומר: שלושה דורות, שנאמר: 'ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים'..."
(סנהדרין צט ע"א)

"...דבר אחר: 'מדור דור'...רבי אליעזר אומר: מדורו של משיח, שהם שלושה דורות. ומזנן לדורו של משיח שהן שלושה דורות? שנאמר: 'ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים'..."
(מכילתא סוף פרשת בשלח)

"...דבר אחר: 'שמנת עבית כסית' אלו שלושה דורות שלפני זמנות המשיח. שנאמר: 'ותימלא ארצו כסף וזהב ותימלא ארצו אלילים' (ישעיה ב)..."
(ספרי, האזינו, יג)

"...ביספרי האזינו, על הפסוק: 'שמנת, עבית, כסית' -- 'אלו שלושה דורות שלפני ביאת המשיח'. ויטוש א-לוה עשהו וינבל צור ישועתו. ידיעה נוראה מחז"ל, שלפני ימות המשיח יהיה מצב כזה של הצלחה חומרית, ישובית, חקלאית, ומתוך כך, ויטוש א-לוה עשהו - מצב של כפירה. וינבל צור ישועתו. שלושה דורות, תקופות שכאלה. בחבילות מכתבים ישנים, מצאתי מכתב לאדרי"ת. כמה גליונות של דברי הלכה ובאמצע שתיים או שלוש שורות של דברים נוראים ואיומים. 'אגלה לחדרת גאוני - זה גילוי, גילוי משמים, גילוי א-לוהי - 'מסתמא לא חדת היא לו, מיסתפינא' - אני מפחד, - 'מהא דספרי: 'שמנת עבית, כסית' אלו שלושה דורות שלפני ימות המשיח. מפחד מאוד, מה יהיה? הולכת ומתקרבת ביאת המשיח, ומפחד. דאגה כלל ישראלית. הדברים מסובכים. אנחנו יודעים זאת. אבל מסיים שם: 'ומכל מקום, הקב"ה בנדאי ימהר ויחיש קץ ישועתו' (שו"ת אורח משפט עמי רמז). יש 'מיסתפינא' גדול וחריף מאוד, ועם זה, בטחון האמונה הגמור, שהקב"ה ימהר ויחיש קץ ישועתו..."
(הרב צבי יהודה קוק, מתוך התורה הגואלת א, לגי אלול התשל"ח)

"...ואם אנחנו סובלים מהיעוד של 'שמנת עבית כשית', כפי הפירוש השני דספרי שם, שהם שלושה דורות שלפני ביאת המשיח, ואם כי עדיין רחוק הדבר של 'שמנת' זכוי אבל בעוונותינו הרבים היעוד של ויטוש א-לוה הרי הוא מובלט בתלקים מרובים, - אבל הלא הוא מפבשי דרחמנא שסדר הגאולה צריך להיות ככה. ואנחנו צריכים להתחזק לעמוד על משמרת הקודש ולחזק את ידי הנאמנים להשי"ת ותוה"ק מהאי גיסא, ולחזק ידי הבונים בכל אופן מאידך גיסא, כי עצת ד' היא בלא ספק. וראוי לנו שאנחנו נהיה היותר תקיפים בשלילת הגלות וההקבעה של כל מבט האומה לארץ ישראל, ורוחנו לא יפול מכל החוצפא דעקבתא דמשיחא, אשר הכל חזו לנו קדושי ד' מראש, ולמעט בכל האפשרות כל מין פירוד והתפלגות בתוך הכלל. ויהיו כל מאמצינו מכוונים להרבות שלום ואחדות בין כל הסיעות, ולכון את דעתנו כלפי המגמה היותר נשגבה של דבר ד' על ישראל, שסוף כל סוף מכל הסיבוכים והמחשכים אור גדול יאיר, ונצדק קודש..."

(איגרת הרב לרב עמיאל)

[25] "גילי מאד בת ציון, הריעי בת ירושלים, הנה מלפף בוא לך, צדיק ונושע הוא, עני ורכב על חמור ועל עיר בן אֶתְנֹת" (זכריה ט, ט)

"...השפים אברהם בבוקר ולקח את ישמעאל ואת אליעזר ואת יצחק בנו עמו, וחבש את החמור. הוא שרכב עליו אברהם, הוא החמור בן האתון שנבראת בין השמשות, שנאמר: 'וישכם אברהם בבוקר'. הוא החמור שרכב עליו משה בבואו למצרים, שנאמר: 'ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור'. הוא החמור שעתיד בן דוד לרכוב עליו, שנאמר: 'עני ורכב על חמור'..." (פרקי דרבי אליעזר, פרק ט)

"...אמר רבי יוחנן: אם ראית דור שמתמעט-והולך - חכה לו, שנאמר: 'ואת עם עני תושיע' וגו'. אמר רבי יוחנן: אם ראיתי דור שצרות רבות באות עליו כנהר - חכה לו, שנאמר: 'כי יבוא כנהר צר רוח ד' נוססה בו', וסמיך ליה 'ובא לציון גואל'. ואמר רבי יוחנן: אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב. בדור שכולו זכאי דכתיב 'ועמד כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ', בדור שכולו חייב דכתיב 'וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע' וכתיב 'למעני אעשה'. אמר רבי אלכסנדר: רבי יהושע בן לוי רמי: כתיב 'בעיתה' וכתיב 'אחישנה', זכו - 'אחישנה', לא זכו - 'בעיתה'. אמר רבי אלכסנדר: רבי יהושע בן לוי רמי: כתיב 'וארו עם ענני שמיא כבר אנש אתה' וכתיב 'עני ורכב על חמור', זכו - 'עם ענני שמיא', לא זכו - 'עני רוכב על חמור'..." (סנהדרין צח ע"א)

"...משלחי רגל השורי (ישעיהו לב, ט) זה משיח בן יוסף, שנמשל לשור, 'וחמור' זה משיח בן דוד שנאמר: 'עני ורכב על חמור'..." (תנחומא, בראשית, א)

"...ויהי לי שור' - אין לי לרא ממך, שהרי נולד יוסף שנקרא 'שור', שנאמר: 'בכור שורו הדר לי (דברים לג), 'וחמור' זה משיח בן דוד, שנאמר: 'עני ורכב על חמור'..." (תנחומא, וישלח, א)

[27] "ומה שאמר 'ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור', בה"א הידיעה, ועוד, וכי לא היה לו גמל שישא את אשתו ואת בניו?... אבל רז"ל הפליגו מאוד בחכמתם לגלות מצפוני החמור, ולמה באלו שלושה דווקא, שהם אברהם משה ומשיח פתיב שרכבו על חמור. דע, כי כל רכיבה הוא מורה על שהרוכב נבדל מן אשר רוכב עליו, ומתעלה עליו... וכאשר רצה הקב"ה להגדיל את אברהם ואת משה, לא התנשאות שהוא למלכים, שהם מתנשאים בגבורתם או בעושרם, אבל התנשאות זה התנשאות מעלה קדושה ומעלה נבדלת שהיו קרובים אל מעלה א-להית, נתן להם הקדוש ברוך הוא להיות רוכבים על החמור, שזה מורה שהוא רוכב על החומרית, מתנשא עליו ורוכב עליו לפי שהוא נבדל מן החומר... ולכך היו רוכבים על החמור שנברא בין השמשות, כי מאחר שהיו רוכבים על החמור שנברא בין השמשות, ובריאה בין השמשות היא על הטבע. וזה, כי הנברא בששת ימי בראשית לפי שהם ימי החול הנברא בהם הוא טבע לגמרי, אבל בין השמשות מפני שבין השמשות קצת חול וקצת קודש, ברא בו דברים שהם אינם טבע לגמרי. ואף על גב שחמור זה הוא טבעי כמו שאר חמור, מפני שאלו צדיקים מתרוממים על העולם, היה סדר בריאה של בין השמשות מחיב להם החמור, כי היו רוכבים על הדברים הנבראים בין השמשות, ולפיכך מסדר בין השמשות בא להם החמור, כמו שהבריאה של ששת ימי בראשית לסתם רכיבה כך סדר בין השמשות לרכיבה המיוחדת הזאת, שהיא רכיבה שהיו מתרוממים על העולם, ומסדר בין השמשות מסודר להם החמור הזה, ולא שהיה בו חשיבות כלל כמו שהתבאר, והוא עיקר" (מהר"ל מפראג, גבורות ד', כט)